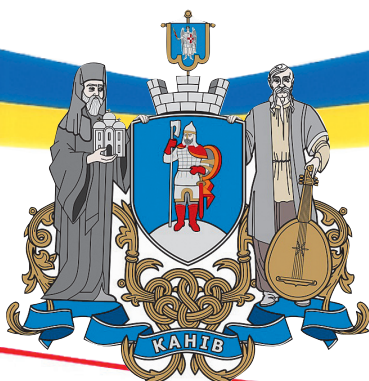

САЙТ "КОЗАЦЬКОГО КРАЮ" В ІНТЕРНЕТІ
WWW.COSSACKLAND.ORG.UA

Козацький край

Спецвипуск

№ 1 (111)
березень 2019 року

І НА ОНОВЛЕНІЙ ЗЕМЛІ ВРАГА НЕ БУДЕ, СУПОСТАТА...

СЛОВА ВЕЛИКОГО ПРОРОКА ДЛЯ УКРАЇНИ АКТУАЛЬНІ Й НИНІ...

Усі дороги ведуть до Канева – тому й Шевченко його вибрав...

Ще батько Данила Галицького, князь Роман Мстиславич, починав звідси "політичну кар'єру", тут спочили козацькі гетьмани, сюди Грушевський збирався перенести столицю УНР...

Шевченко – "хрещений батько українського націоналізму"

Пів століття тому тодішній генсек ООН – бірманець У Тану – зізнався: "Заздрю українцям – маєте Шевченка. Це геній не тільки України. Це велет, титан людської думки, поет всеосяжний. Месія, що належить світові. Разом із Шевченком, із його словом – ви, українці, безсмертні".

Коли в 1914-му в Російській імперії заборонили святкування соті річниці від дня його народження, лідер більшовиків Володимир Ленін констатував:

"Після цього заходу мільйони і мільйони "обивателів" стали перетворюватися на свідомих громадян і переконуватися в правильності того вислову, що Росія є "тюрмою народів".

Протоєрей Російської православної церкви Івана Чернавін 1941 року видав брошуру "Тарас Шевченко і його релігійно-політичні погляди", в якій висловлювався подив із приводу того, чому скрізь, де збиралися хоч би три-чотири українці, – в Росії, Америці й Парижі, "дні народження й смерті батька мазепинського руху оточені якимось магичним вшануванням". За даними Чернавина, відзначення століття від дня народження поета супроводжувалося страйками й маніфестаціями з гаслами "Хай живе вільна Україна!" навіть у Сибіру.

Сучасний російський політолог Андрій Окара взагалі примудрився назвати Шевченка автором... України. Гучно заявив, що "не було б його – не існувало б і такої країни".

Історик Іван Крип'якевич запевняв, що саме "Кобзар" Тараса Шевченка "був для всіх українських поколінь вічно свіжим джерелом пізнання і натхнення".

Командуючий Української повстанської армії Володимир Кук твердив, що саме ця книга була для нього та його вояків головним підручником.

Саме Тарас, запитавши "Чиї сини?" і "Нашо здалися вам псарі?", здійснив, зі слів сучасної української письменниці й культуролога Оксани Забужко, коперниківський переворот в історії української самосвідомості...

Тут, у Каневі було засноване "Братство Тарасівців", активісти якого творили партії, котрі проголосили 22 січня 1918 року незалежність України.

А 1978-го ветеран ОУН з Калуша Олекса Гірник спалив себе, протестуючи проти русифікації, теж саме на могилі Тараса Шевченка...

Гравюра початку XX століття – Шевченків хрест на його могилі на древній канівській горі...

Могила на Чернечій горі – "Єрусалим і Мекка" українців

Не лише в народних прислів'ях стверджується, що "Шляхи України у Каневі сходяться" і "Ніде не будь, а в Каневі побувай, із Чернечої гори на світ подивися", – саме на ній створюють сучасні політики свої передвиборчі блоки.

Однак і Тарас Шевченко зовсім не випадково прагнув спершу поселитися саме там, а врешті-решт – спочити.

Місце свого останнього спочинку підшукав чи не найнезвичайніше в усій Україні. Адже, приміром, Одеська обсерваторія просила 1926 року встановити на Чернечій горі телескоп тому, що атмосфера тут – найпрозоріша в країні і за небесними світилами можна спостерігати весь день. А чому – невідомо...

Та й найпотужніші буревії не зачіпають

Козацький гетьман Іван Підкова (малюнок Наталі ПAVЛУСЕНКО) – звитяжець, який підкорив собі землі Молдови, був страчений у Львові у червні 1578 року. Козаки викрали тіло свого отамана, перевезли до Наддніпрянщини і поховали на Канівських горах. Тарас Шевченко заповідав поховати його там, "де Підкова лежить"...

дерева навколо могили Шевченка у радіусі 50 метрів. І якщо в розрізах гірської породи інших гір етапи творення Землі відображені послідовно, то в Чернечій найстаріші пласти – нагорі.

Тобто хронологічно кам'яний "пиріг" розташувався з точністю до навпаки. Науковці, часто збираючись на міжнародні конгреси й симпозиуми, присвячені цій таємниці, досі ламають голови над нею.

Академік Микола Біляшівський записав такі свідчення місцевого жителя: "Шевченко більш усього облюбував гору Чернечу, де тепер його могила, казав: "Оце могила Підкови, отут і мене поховайте".

Своєю чергою, гетьмани Іван Підкова, Яків Шах і Самійло Кішка, за переказами, заповідали поховати їх у Каневі тому, що "саме там зародився увесь наш рід". Принаймні частина істориків переконана, що етнонім Русь походить саме від ріки Рось, яка протікає й у цих місцях.

Харківський історик Олександр Голово вважає, що "українами" (вперше етнонім ужито в 1187 році) літописці називали не околиці Русі, а винятково ті її терени, на яких не було у ті часи князів. Тобто ці землі були "україні" для себе їхнім населенням.

Коли ж саме ці придніпровські терени землі були вперше "україні" згодом для себе козаками – вихідцями з Канівського й Черкаського староств, то й вони назвали свої землі Україною. Так назва Україна додалася до давньої назви нашої землі – Русь.

За даними історика Олени Апанович, саме "на територію Південної Київщини (район Черкас і Канева) тікали з далекої Галичини, Волині та Поділля, з міст і сіл Північної Київщини" ті, хто на чолі з Канівським і Черкаським старостою Дмитром Вишневецьким стали першими козаками.

Саме неподалік Канева була й одна з їхніх столиць – Трахтемирів. А доживали свій вік козаки в заснованому ними поруч Чернечої гори монастирі Пресвятої Богородиці, про Успенську церкву якого, побудовану з козацьких чайок, Шевченко писав: "Давно стоїть, виглядає Запорожця з Лугу... Молюсь тобі, Боже милий, Господи великий! Що не дав мені загинуть, Небесний владико, Що дав мені добру силу Пересилить горе, І привів мене, старого, На ті святі гори".

Після того, як козацько-селянське повстання під проводом гетьмана Богдана

Князь Роман Мстиславич (малюнок Віктора ШТЕЦЯ) – Великий князь Київський, засновник потужного Галицько-Волинського князівства, батько Данила Галицького, свою політичну кар'єру розпочинав із земель, центром яких були Канів і Корсунь.

Хмельницького охопила всі терени, заселені нашими предками, то вони поширили назву "Україна" на всі їхні землі. Таким чином, та місцевість, яку облюбував собі для свого вічного спочинку Тарас Шевченка, була епіцентром України задво до його народження.

До речі, саме з Канівського уділу розпочав свою політичну кар'єру князь Роман Мстиславович – батько Данила Галицького і творець Галицько-Волинської держави – першої, до складу якої входили тільки українські землі.

У тому числі – й Київ. Коли ж його спалили 1240 року монголи, то тимчасовим адмінцентром Придніпров'я став... Канів. А 1918 року голова Центральної Ради Михайло Грушевський навіть збирався перевести до нього столицю УНР. Однак не встиг.

Позаяк Шевченко заповів, аби його поховали на могилі, а не в могилі, нею 1861 року визнали всю Чернечу гору й упродовж тривалого часу на ній не було нічого, окрім дубового хреста, який замінили в 1884-му чавунним із бронзовим покриттям і позолоченим горельєфним зображенням поета в профіль, виготовленим народним коштом...

Ігор ГОЛОД

Давньоруський град Родень (реконструкція) стояв на Княжій горі, що поруч із Чернечею. У прадавні часи він був резиденцією київських князів, але 1239 року повністю згорів під час набігу ординців... Наприкінці XIX століття археологи провели дослідження гори і виявили понад п'ять тисяч предметів часів Київської Русі. Головною знахідкою став золотий колт, оздоблений обідком із перлин – із зображенням геральдичного княжого орла з широко розправленими крилами...

ТАРАС ШЕВЧЕНКО: СЛОВО, ЩО КЛИЧЕ ДО БОРОТЬБИ ЗА ВОЛЮ

Творчість Тараса Шевченка відіграла без перебільшення ключову роль у формуванні світогляду учасників українського визвольного руху XIX-XX століть. Його вірші ще з середини XIX століття мали значний вплив на молодих українців.

Навіть сама біографія поета, особливо його десятилітнє заслання без права писати та малювати, об'єднувало його з підпільниками — і він, і вони жертвували заради цінностей.

Поезії Кобзаря вивчали напам'ять, знаходили у них відповіді на чимало нагальних запитань. Їх головною темою було відновлення незалежності України.

Радянська влада у 1920-1991 рр. вимушена була визнавати авторитет Шевченка, а тому брала участь у вшануванні його пам'яті. Але при цьому комуністи подавали генія поета дуже односторонньо: зображали насамперед українським революціонером-демократом, борцем за права поневолених трудящих.

Ключове ж місце в творчості Шевченка посідало національне питання, право українців на самовизначення та незалежність. На думку багатьох підпільників, Шевченко був "апостолом незалежності України", і у його творчості відбилася прагнення українського народу до волі.

Підпільні видання ОУН і УПА про творчість Шевченка збереглися у матеріалах справи № 376 з ф. 13 Галузевого державного архіву СБУ. Вони навіть вміщені окремим тематичним розділом. Деякі з них дублюються у інших томах справи. Крім того, згадки про Тараса Шевченка містяться у деяких листівках, періодичних виданнях та брошурах. У наш час Центр досліджень визвольного руху оприлюднив спеціальну колекцію "Тарас Шевченко в публіцистиці ОУН та УПА" у Електронному архіві визвольного руху.

Підпільники читали переважно дореволюційні видання творів Шевченка, а також — видані в Польщі, Румунії, Чехословаччині у 1919-1939 рр. Його вірші морально гартували та підтримували борців за відновлення української державності.

Слід зазначити, що в Радянському Союзі склалася парадоксальна ситуація з виданням та поширенням творів Шевченка. Комуністична влада своїми пропагандистськими захо-

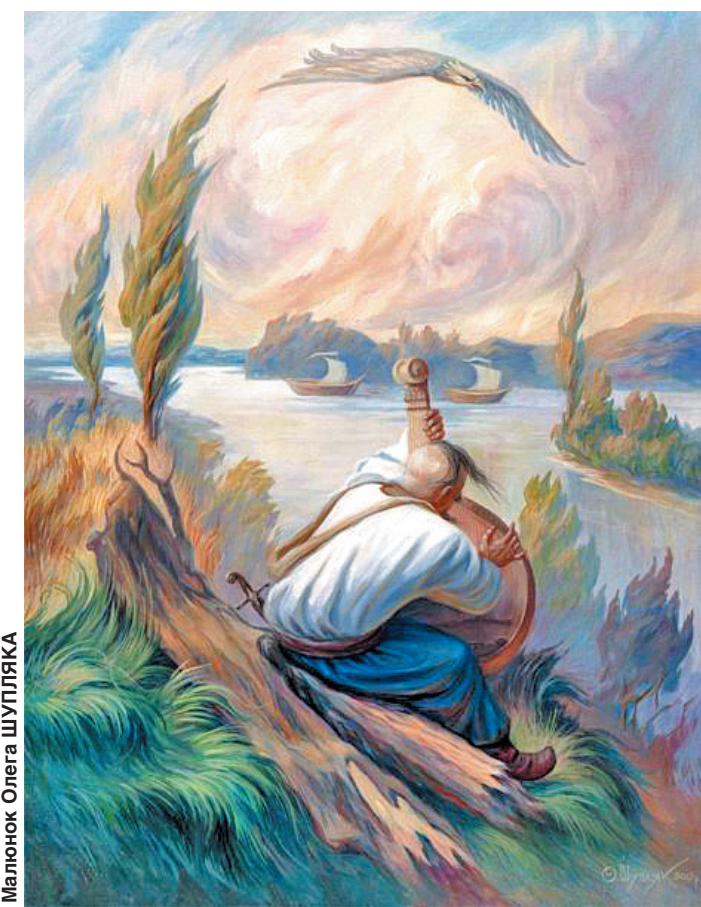
дами зробила з нього "борця за народну правду", "революціонера-демократа", і тиражувала мільйонними накладками. Чи не в кожному обласному центрі України поставили пам'ятники поету.

Але в той самий час діяла заборона на вивчення, використання та поширення багатьох творів Кобзаря, які вважали "антирадянськими". Підозрілими здавалися у першу чергу ті, де він критикував "братній російський народ".

У більшості бібліотек перебрали старі книжки, які не влаштовували радянську владу, і деякі з них відправили до закритих спецфондів — "спецхранів". Чекісти вилучили у населення чимало ранішніх видань із творами Шевченка та їх аналізом, що суттєво відрізнявся від радянського офіціозу.

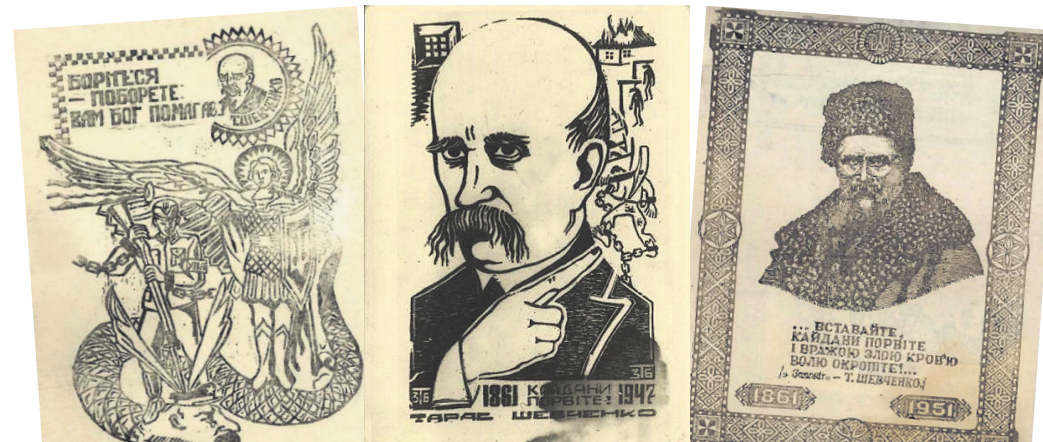
Учням та студентам дозволялося вивчати лише офіційні радянські підручники та літературу, а за використання невідповідних книжок могли засудити за антирадянську агітацію — на строк від 10 років таборів.

Відтак ОУН(б) у 1944-1951 рр. у підпільних друкарнях організувала власні перевидання творів Шевченка за старими, дорадянськими зразками. Автори більшості творів про поета, виданих підпільним ОУН і УПА,

Малюнок Олега ШУПЛЯКА

Поштова марка Української Народної Республіки зразка 1920 року.

"Шевченківські" листівки, віддруковані підпільниками ОУН.

на сьогодні не відомі. Вони перекладалися за псевдонімами: "А. К.", "М. К." (Микола Духий), "У. Д." (можливо, "Уляна Дніпропетровська" — Уляна Крюченко), "Йосип Орленко", "І. Ленко".

Вийшов навіть власний підручник — короткий курс української літератури, який був альтернативою офіційним радянським виданням. Для його підготовки використали дореволюційну та іноземну літературу. За

підручником навчали юнацтво ОУН(б), також він був адресований прихильникам підпілля.

Із документів радянських каральних органів відомо, що у підпіллі ОУН(б) працювала типографія імені Тараса Шевченка. Вона базувалася на території Кременецького району Тернопільської області і була підпорядкована Подільському крайовому проводу ОУН(б). Діяла в 1946-1950 р. 16 травня 1950 р., під час бою з чекістами, які виявили ти-

пографію, в підземному бункері загинули троє підпільників.

Видані листівки і брошури зберігаються в спр. 398 та спр. 376 з фонду № 13 ГДА СБУ. Частина творів Тараса Шевченка друкували саме в цій типографії.

Отже, можемо бачити, що підпільники робили все від них залежне, щоб пропагувати творчість Тараса Шевченка, а насамперед — серед молоді.

Олександр ІЩУК

Перший в Україні пам'ятник Шевченкові встановив той, на честь кого названий Алчевськ...

Коли у містечку Винник на Львівщині говорять про те, що 1913 року у них встановили перший в Україні справжній пам'ятник Шевченкові — це правда. Але потрібно уточнювати: це перший пам'ятник у громадському місці. А взагалі-то перший у нашій країні пам'ятник Великому Кобзареві було встановлено не в Західній, а в Східній Україні — у Харкові. Причому на 14 років раніше, ніж на Галичині — у 1899 році. Просто, на відміну від Галичини, у Харкові публічно вшановувати Шевченка заборонялося — тож встановлений він був на приватній території маєтку Олексія Алчевського.

Пам'ятник Шевченкові з дорогого білого мармуру у маєтку Алчевського в Харкові. Шез після того, як бізнесом Алчевського заволоділи росіяни...

Сучасне місто Алчевськ на Донеччині названо саме на честь Олексія Алчевського, якого російська Вікіпедія нахабно називає "російським промисловцем". Насправді ж він був, за письмовими свідченнями його дружини, "фактичним українцем", вкладав величезні гроші в український рух — і це в період Емського указу, коли ставлення до ідейних українців було мабуть гірше, ніж до євреїв (а вже до них у Російській імперії ставилися просто жакливо).

Алчевський був не просто дрібним торговцем, який став засновником першої та найбільшої в імперії фінансово-промислової групи. Він один з тих, хто перетворив Донбас з безводного степу в індустріальний центр (він почав там діяльність ще до Джона Юза). Скупивши землі у поміщиків (а сільгоспземлі у безводному степу коштували недорого), він не вигнав селян, і не перетворив їх на шахтарів — селянам або надавали іншу землю, або перенавчали в робітників.

Це були наші, УКРАЇНСЬКІ селяни. Перенавчання селянина в робітника — складний і тривалий процес, який бізнес на себе бере вкрай рідко. Але після цього з'являвся УКРАЇНСЬКИЙ робітник. І головне — український селянин не перетворювався в безробітного люмпена.

Після трагічної, за нез'ясованих обставин загибелі Алчевського в Петербурзі брати Рябушинські з Москви провели рейдерське захоплення бізнесу. Вітте тут же надав їм необхідний кредит, і москвичі відразу стали найбагатшими в імперії людьми (криза має властивість закінчуватися, і власники активів стають дивовижно багатими). Природно, після цього Донбас почав наповнювати завезеними з-за Уралу пролетарями. І цей процес успішно продовжила радянська влада...

Справедливості ради, варто зазначити: найперший у світі пам'ятник Тарасові Шевченку був зведений взагалі за межами України: у 1881 році в укріпленні Новопокровське в Казахстані (нині Форт-Шевченко) — на замовлення Іраклія Ускова, з яким Шевченко разом служив, пам'ятник зробив скульптор з народу, казах Каражусул...

Анфіса ГАПОТЧЕНКО

Після того, як 10 березня 1861 року Тараса Шевченка не стало, його квартиру у Петербурзі опечатали поліцейські пристави. У складеному ними «описі речей академіка Шевченка» найціннішими значилися швейцарський кишеньковий і французький настінний годинники (обидва зупинилися), а всі майно видатного поета і художника оцінили всього-навсього у 148 рублів... «Я всю мізерію оддав моїй Україні-небозі» - писав колись сам Шевченко...

Перед гетьманом із Канева тремтіли цілі імперії

ШТУРМ КРИМСЬКОЇ КАФФИ: КОЗАКИ НА ШВИДКИХ ЧАЙКАХ ПОТОПИЛИ НЕПОВОРОТКІ ТУРЕЦЬКІ ГАЛЕРИ, А ПОТІМ ЗАХОПИЛИ І ПРИМОРСЬКУ ФОРТЕЦЮ...

Олександр БРАВАДА,
малюнки Артура ОРЛЬОНОВА

ПЕРШИЙ КОЗАЦЬКИЙ "АДМІРАЛ"

Ніхто не знає точної дати народження Самійла Кішки – імовірно, це був 1530 рік. Достеменно ж відомо те, де він народився – у славному місті Канів. Він був із шляхетної родини й отримав чудову освіту, та змалечку мріяв не про науку, а про коня і добру козацьку шаблю...

Уже з 1550 року Самійло Кішка бере участь у походах козаків Байди-Вишневецького. Після загибелі Байди саме Кішку козаки й оберуть новим гетьманом Січі.

У дитинстві Кішка любився могутнім Дніпром біля рідного Канева, коли ж став гетьманом, то увійшов в історію козацтва як творець першого українського флоту. При Кішці досі невеличкі козацькі човни-байди замінюють легендарні чайки. Їх робили завдовжки до 25 й завширшки до двох метрів. Кожна чайка була обладнана 15-20 парами весел і озброєна чотирма легкими гарматами-фальконетами. Борти обшивали очеретом – це допомагало чайці утриматися на плаву навіть після кількох отриманих пробіт. Кожне судно брало на борт до 70 козаків.

Цей флот під керівництвом Самійла Кішки вперше вийшов у Чорне море 1557 року і змусив тремтіти ворогів України – відтоді ні татари, ні турки вже не почувалися впевнено навіть в укріплених фортецях. Козаки Кішки палили турецькі галери в морі, штурмували міста Ізмаїл, Кілію, Очаків і Білгород. Туреччина зазнала тяжких втрат, через що султан безсило грозився війною Польщі, яка мала вплив на Січ, а біля Очакова вимушений був постійно тримати свій регулярний флот. 1573 року козацькій ескадрі Самійла Кішки не пощастило – вона зазнала поразки від озброєних важкою артилерією турецьких кораблів. Сам гетьман потрапив у полон, і яничари прикували його до весла своєї галери зі словами: "Хотів поплавати у Чорному морі – плавай досхочу!"

Він був невільником-веслярем довгих 26 років, та однієї ночі разом з іншими бранцями зумів звільнитися від ланцюгів, якими їх

було приковано. Недаремно ж гетьмана багато хто вважав характерником – тим, хто може творити справжні дива...

Козаки перебили турецький екіпаж галери й повернулися на Хортицю, де легендарного Кішку зраділі січовики знов обрали гетьманом. Кобзарські думи переповідають легенду про те, що помста Самійла Кішки була страшною: палали міста османського узбережжя, а ворожий флот майже весь був знищений у бою. У Києві ж на честь свого звільнення з полону гетьман звів церкву Миколи Доброго, яка збереглася й донині.

ЗАКОРДОННІ ПОХОДИ Й ЗАГИБЕЛЬ

1599-1600 років військо Самійла Кішки на прохання короля Польщі Сигізмунда робить успішні походи у Валахію та Молдову. Натомість король скасовує так звану Баницію, згідно з якою козаки вважалися поза законом.

Полякам настільки сподобалося воювати пліч-о-пліч з хоробрими козаками, що зразу ж після Молдови Сигізмунд починає просити Кішку про новий спільний похід – цього разу проти шведів. Довго гетьман не погоджувався, наче відчував недобре. Та 1601 року таки вирушив зі своїми козаками на Лівонську війну. Блискуче проведена козаками військова операція дала змогу взяти місто Ергеме, а в лютому 1602 року вони атакували Полтсмаа – могутнє місто-фортецю, зведене колись хрестоносцями Тевтонського ордену. Місто взяли, але в бою біля стін його цитаделі улюблений гетьман козаків загинув смертю хоробрих.

Козаки ще довго залишалися воювати в Європі, але тіло свого улюбленого отамана заporожці привезли до улюбленого Самійлового Канева – тут, на горі Старий клад (пізніше названий Чернечою, а потім – Тарасовою) його поховали біля стін козацького монастиря...

КАНІВ – МІСЦЕ СПОЧИНКУ ТРЬОХ ГЕТЬМАНІВ

До речі, ще раніше від Самійла Кішки, біля монастиря на Чернечій горі в Каневі були поховані ще два козацькі гетьмани – Іван Підкова і Яків Шах.

Іван Підкова мав велетенську силу – кажуть, не тільки підкови розгинав, а й зупиняв на повному ходу воза, запряженого шістьма кіньми – просто схопивши його за заднє колесо. А рогом вола, затиснутим у кулаці, пробивав дубову дошку. Брав участь у перших морських походах Самійла Кішки, а потім сам був певний час гетьманом запорожців. На запрошення молдавської знаті скинув з престолу турецького ставленика Петрила Кривого і всього з тисячею козаків захопив молдавську столицю Ясси. Та поляки, яким конче потрібен був союз із Туреччиною у війні проти Москви, підступом виманили гетьмана на переговори і стратили 1578 року у Львові перед ратушею...

До Канева тіло Івана Підкови привіз його побратим – Яків Шах, який тепер став новим гетьманом. Він поховав Підкову і вирушив мститися за друга. Тих, хто підступом захопив у полон Підкову, Шах знайшов аж у Будапешті. Оточивши місто, він так і не захопив його, але домігся видачі зрадників і стратив їх зі словами: "Так карають віроломних за невинно пролиту кров християнську!..." Польський король не простив цього Шахові – його ув'язнили у монастирі в тому ж таки Каневі. Тут, через чотири роки після загибелі Івана Підкови, Яків Шах і зустрів свій останній день біля могили побратима...

Монастир і могили гетьманів не збереглися до нашого часу. Нині на їхньому місці в Каневі встановлено спільний пам'ятник славним героям минулого...

Всесвітня слава Ежена Деслава: режисер, якого вважали французом, був родом із канівської Таганчі

До завершення останнього року XIX століття залишалися лічені дні, за три тижні – Новий, 1900 рік розпочне буремне XX століття. Тієї ночі, 8 грудня 1889 року у світ прийшов той, кого світ знатиме як французько-іспанського кінорежисера Ежена Деслава. Насправді ж його звали Євгеном Слабченком, був він відставним старшиною розбитого більшовиками війська УНР, сином славного козацького краю, захопленого більшовиками...

Євген Слабченко народився у Таганчі Канівського повіту Київської губернії (нині – Черкаської області). Його предок козакував у війську гетьмана Івана Виговського, а батько, Антон Федорович Слабченко – був мирним рахівником на цукрозаводі графа Бутурліна. Жив їх рід у Таганчі здавна – не даремно один з кутків села з часів сивої давнини і до сьогодні Слабківщиною називається. Мати, Єлизавета Іванівна Звонар теж була родом з цих країв – із сусіднього села Мартинівка.

Євгена, коли він підріс, віддали на навчання у гімназію в Білій Церкві. Однокласником його, зокрема, був майбутній знаменитий письменник Юрій Смолич.

Іхній випуск із гімназії припав на "шалений" 1917 рік. У травні того ж 1917-го Слабченко став організатором першої скаутської дружини у Наддніпрянській Україні. Юнацький патріотичний запал допоміг Євгенові створити спочатку бой-скаутський курінь у Білій Церкві, потім – скаутську дружину в Києві, а у 19-річному віці стати автором підручника

"Український скаутинг". Розпорядженням гетьмана Української держави Павла Скоропадського скаутинг, як молодіжний рух, що сприяв фізичному, розумовому і духовному розвитку юнаків і дівчат, було розповсюджено по всій Україні. При цьому за основу було взято саме досвід Євгена Слабченка.

А сам юний "батько Наддніпрянського скаутингу" в цей час уже взяв до рук зброю і став на захист молоді держави – служить старшиною варті Головного Штабу Окремого Корпусу Січових Стрільців. У час, коли Скоропадському запала в голову невдала ідея про "федерацію" з Росією, українські війська, налаштовані на державну самостійність без обмежень, вибухнули антигетьманським повстанням. Серед січовиків Євгена Коновальця (майбутнього творця ОУН), які у бою під Мотовилівкою підняли на багнети російську дружину гетьманської варті, а потім звільняли Київ, був і Євген Слабченко. Надалі він служить старшиною для доручень при Директорії УНР, а від січня 1919 року – на дипломатичній службі. Спочатку був у складі дипломатичної місії УНР у США, а від 1920 року – дипкур'єр у Європі. Там і залишився від часу, коли під натиском більшовицьких орд загинула українська державність...

У післявоєнній Європі емігрантам жилося несолодко, та Євген "тримався на гребені хвилі" бурхливого життя. Вивчав міжнародне право в університетах чеської Праги, німецького Берліну, французького Парижа. Зрештою, навчання у знаменитій Сорбонні за браком коштів

Коли європейці переповнювали зали, сходячись на фільми Ежена Деслава – мало хто з них знав, що ще зовсім недавно знаменитий режисер у боях за Україну не випускав із рук револьвера...

так і не завершив – вступив до кінотехнічної школи в Парижі й закінчив її 1926 року. Попутно працює в кіножурналістиці, засновує французьке товариство "Друзів українського кіно", активно листується з режисером Олександром Довженком і пропонує молоді українське кіно в Парижі. Сам Слабченко теж стає відомим як кінорежисер – створює фільми "Марш машин", "Світ в параді", "Монпарнас", "Електричні ночі" та інші. За фільм "Війна духів або Генерали без гудзиків" 1938 року удостоєний найпрестижнішої американської кінопремії "Оскар".

Євгена-Ежена Європа знає і як спеціаліста по зйомках у "гарячих точках". Він отримує запрошення від знайомого ще по Білій Церкві Бориса Сухоручка, колишнього полковника Армії УНР, а тепер – власника кінокомпанії "Меркур-фільм" у чеській Празі – той просить зняти фільм-репортаж про Карпатську Україну, яка вела бої проти угорських агресорів, а в той же час уряд Єгипту запрошує Деслава-Слабченка знімати фільм про становлення єгипетської армії.

Знаючи про Голодомор у рідній Україні, Євген Слабченко прагнув виїхати на зйомки документального фільму, щоб розповісти про це світу, переживав, як там рідна Таганча... Зі зрозумілих причин поїздка не вдалася – більшовики не горіли бажанням, аби світ дізнався про їхні звірства. А хвилювання Євгена були не даремними – у його Таганчі тоді померло від голоду 812 односельців, у материній Мартинівці – ще 1250 людей... Якраз у розпалі в Україні були і політичні репресії – Євгенового дядька, академіка ВУАН Михайла Слабченка зіслали на Соловки у справі "Спілки Визволення України"...

1939 року Євген Слабченко, вже відомий Європі як Ежен Деслав (псевдонім означає в перекладі – "зі слов'ян"), вирушає до Іспанії, охопленої полум'ям громадянської вій-

ни. Тут знімає картини "Ревеляція", "Балада трьох кохань", "Країна чорної землі", "Фантастична візія" та інші. 1956 року стає першим в історії кінематографу українцем, який отримує почесний диплом Венеціанського кінофестивалю – за стрічку "Картинки в негативі".

Увесь час він згадує про рідну Таганчу, зізнається, що ідеї нових кіно уява пише йому лише українською мовою. Приймає активну участь у діяльності Українського Червоного Хреста, пише статті для української емігрантської преси – про визвольні змагання часів УНР, про діяльність УПА, готує сценарії фільмів про Симона Петлюру і Євгена Коновальця.

Мрія всього його життя – зняти фільм про гетьмана Івана Мазепу. Для цього збирав інформацію про Мазепу і мазепинців у архівах мало не всієї Європи – в Іспанії, Італії, Монако, Франції...

Писав про те, що хоче віднайти рукопис книги якогось російськомовного автора – "Запорожский скит на Афоне" – там нібито була ниточка до пошуку коштовних дарів Мазепи монастирям грецького Афона. На жаль, невідомо, чи вдалося це Деславу.

Зате пошуки в архівах принца Монако в Монте-Карло принесли справжнє сенсаційне відкриття. У грудні 1959 року Деслав писав єпископу УАПЦ у швейцарській Женеві Євгену Бачинському, знайомому ще за дипломатичною роботою в місії УНР – про те, що віднайшов у архіві принца згадку про "таємний осередок українських старшин-мазепинців" на острові Мальта – усі вони мали імена, переінакшені на шведський манер і шведські паспорти. Очевидно, в мальтійській Ля-Валетті цих старшин готували як командувачів козацького флоту, який мав битися проти російського флоту Петра Першого...

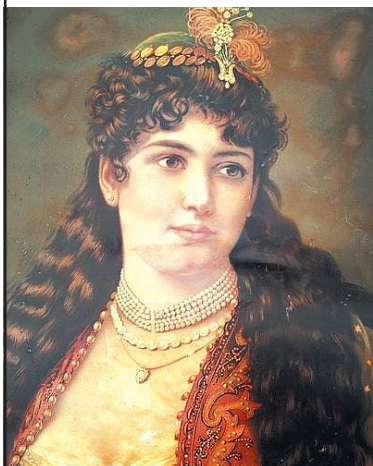
На жаль, фільм про Івана Мазепу так і не був відзнятий: завадила спочатку Друга світова війна, а по-

тім – економічні негаразди у післявоєнній Європі. Залишилася лише чорнова версія книги Ежена Деслава – "Дипломатичні історії України", велика частина якої присвячена епосі Мазепи. Шкода, що немає цього фільму – на головні ролі у ньому Деслав вибрав знаменитих на той час акторів. Мазепу мав зіграти зірка ковбойських вестернів Джек Пеленс, а роль закоханої у Мазепу Мотрі Кочубеївни – знаменита Мерлін Монро.

Мине декілька десятиліть – уже й самого Деслава не буде серед живих. На церемонії в Лос-Анджелесі Джек Пеленс, якого він хотів на роль Івана Мазепи, отримуючи "Оскара" раптом сказав, що зветь його насправді Володимиром Палагнюком і батьки його з України. І щоб довести, що ще має порох у порохівницях, 73-річний нащадок козаків перед враженою залогою чотири рази віджався на одній руці від сцени, де вручався "Оскар"... А в квітні 2004 року його знову запросили до Лос-Анджелеса на кінофестиваль "Російських ночей" під патронатом Путіна – хотіли вручити Пеленсу звання народного артиста Росії. Від нагороди 85-річний знаменитий актор відмовився, насмішувато відмітивши, що у організаторів не все в порядку з географією, бо Україна – це не Росія, і він аж ніяк не росіянин. Після того разом зі своїми друзями покинув залу...

Ежена Деслава не стало у вересні 1966 року. Коли його хоронили у французькій Ніцці – у той же день у Москві ховали й народного артиста РСФСР, професора Московської консерваторії Леоніда Савранського. Який зв'язок між ними? Як і Слабченко, Савранський теж народився у Таганчі на Канівщині. Обидва могли б прославляти рідну Україну. Та коли країну віддано на поталу чужинцям, її сини вимушені шукати кращої долі за межами рідної землі...

Андрій КРАВЕЦЬ

Підбираючи акторів на головні ролі у фільмі про гетьмана Мазепу, канівчанин робив ставку не стільки на схожість з історичними персонажами, як на популярність самих акторів: Джек Пеленс із Мазепою мав спільного тільки те, що був українцем за походженням і авантюристом по характеру, а Мерлін Монро з Мотрею Кочубеївною – тільки те, що перш ніж перетворитися на найзнаменитішу блондинку, була брюнеткою з довгим волоссям...

КОЛИШНІЙ АГРОНОМ ШАБЛЕЮ "ПРОПОЛЮВАВ ВІД БУР'ЯНУ" УКРАЇНУ НАВЕСНІ 1919 РОКУ...

Коли рівно 100 років тому, навесні 1919-го у Шепетівці "зустрілися" вигаданий радянський "супергерой" Павка Корчагін із книги "Как закалялась сталь" і реальний український полковник із Кіровоградщини Семен Голуб, українця змусив Павку... відновити електропостачання у театрі.

Семен Голуб походив із селян Пилипи (нині село — в межах Степанців) Кіровоградського повіту Київської губернії, де народився у лютому 1891 року.

Його біографію ретельно дослідив Ярослав Тинченко, автор документальної книги "Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки". Семен Голуб закінчив Кіровоградське міське училище, витримав іспит на звання учителя церковно-приходської школи. Після революційних подій 1905 року, як член партії есерів, був засуджений царством до 11 років заслання на північ Вологодської губернії. Після десяти місяців заслання, у листопаді 1906 року зумів втекти до Америки. Через три роки повернувся в Росію, вступив до Рязанського політехнічного інституту. У 1912 році успішний студент був відраджений для продовження навчання в Копенгагені (Данія). Після отримання диплому, у червні 1914-го отримав місце повітового агронома в Київській губернії.

Із початком Першої світової, у лютому 1915 року, причому саме в день народження, коли йому виповнилося 24 роки, був мобілізований до 408-ї Чернігівської дружини державного ополчення. У грудні того ж року закінчив Житомирську школу прапорщиків і повернувся до свого підрозділу, де служив на офіцерських посадах наступні два роки. Восени революційного 1917 року рішенням солдатської ради його (у званні підполковника) було обрано командиром 408-ї Чернігівської дружини.

На початку 1918 року Голуб — працівник Військового міністерства Центральної Ради УНР, учасник січневих боїв у Києві проти більшовиків. Після зайняття Києва німецькими військами повернувся до села, де народився.

15 листопада 1918 року очолив загін повстанців рідного села Пилипи на Кіровоградщині. На чолі цього загону у складі 2-ї Дніпровської дивізії військ Директорії брав участь у боях проти російських "Офіцерських дружин". Під Золотоношею потрапив у полон, звідки був відправлений до Києва — на гауптвахту, де вже перебували визначні командири Армії УНР — Юрко Тютюнник зі Звенигородщини, Андрій Вовк із Золотоніщини, отаман Палієнко та інші. У ніч проти 14 грудня 1918 року в'язні (на чолі з Тютюнником) підняли повстання та захопили частину Києва. Незабаром із них був сформований Особливий Ударний загін, де Голуб став помічником командира загону.

У січні 1919-го він очолював Особливий курінь Осадного корпусу Дієвої армії УНР, що воював

проти загонів отамана Зеленого на Трипіллі. Із початку лютого 1919-го командир куреня та помічник командира 3-го (з середини липня — 31-го) полку Січових стрільців Дієвої армії УНР. У грудні 1919 року повернувся до рідного села і пішов працювати інженером-технологом на цукровий завод (очевидно, у Мартинівці).

Знов приєднався до армії Української Народної Республіки зміг лише після низки арештів ЧК восени 1920 року. На той час Голуб знаходився на обліку штабу 6-ї Січової дивізії, сформованої переважно вояками-наддніпрянцями корпусу Січових Стрільців. 21 листопада 1920 року разом з армією УНР Голуб відправився на еміграцію до Польщі, де пробув до кінця 1921 року.

У листопаді 1921-го Семен Голуб на чолі невеличкого загону взяв участь у Другому Зимовому поході Юрія Тютюнника, колишнього командира Ударного загону. Однак цей похід зазнав невдачі. На Київщині було розгромлено й загін Голуба, а сам він потрапив до полону. Із наказу радянського командування не був розстріляний, а посаджений до Лук'янівської в'язниці. Після "відсидки" залишився жити в підневільній Україні. Та в 1931 році знову кинутий до застінків НКВД за "націоналістичну діяльність" — очевидно, того ж року і вбитий...

Під власним прізвищем Семен Голуб був зображений у повісті більшовицького письменника М. Островського "Як гартувалася сталь". Цікаво, що книгу той починав писати, коли полковник Голуб ще був живий. Причому,

пропаганди" у стилі Москви — так це приховав, що полковником Армії УНР Семен Голуб став після того, як із фронтів Першої світової повернувся у чині підполковника. Натомість написав, що прийшов до армії начебто з цукрозаводу — а цей епізод дійсно був у біографії отамана, але вже після описаних подій у Шепетівці. А отже, вивчав його біографію один з головних пропагандистів Москви надзвичайно ретельно...

Окрім додаткового біографічного штриха в біографії Голуба, який за твердженням Островського, зіграв у Шепетівці весілля з місцевою жителькою, "пышногрудой, с ржаными волосами девицей", знаходимо дуже цікаве описання того, як оригінально й швидко вирішив полковник деякі "комунальні проблеми Шепетівки", при цьому змусивши перестати бити байдики місцевої "угнетённый пролетариат".

Цитуємо рядки роману "Як гартувалася сталь": "Театр был битком набит. Одеты в национальные украинские костюмы, яркие, расшитые цветами с разноцветными бусами и лентами учительницы, поповны и мешаночки были окружены целым хором звякающих шпорами старшин, точно срисованных со старых картин, изображавших запорожцев. Гремел полковой оркестр. На сцене лихорадочно готовились к постановке "Назара Стодоли". Не было электричества.

ВИХІДЦЮ З СЕЛЯНСЬКОЇ РОДИНИ НА КИЇВЩИНІ СУДИЛОСЯ БУРХЛИВЕ ЖИТТЯ: ВІН ТІКАВ ІЗ РОСІЙСЬКОГО ЗАСЛАННЯ ДО АМЕРИКИ, НАВЧАВСЯ В ІНСТИТУТІ РИГИ І УНІВЕРСИТЕТІ КОПЕНГАГЕНА, ВОЮВАВ ПРОТИ СОЛДАТІВ НІМЕЦЬКОГО КАЙЗЕРА НА ФРОНТАХ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ І ГРОМИВ МОСКОВИТІВ, ПІД ЯКИМИ В ПРАПОРАМИ ВОНИ НЕ ВТОРГЛИСЯ В УКРАЇНУ — ПІД ІМПЕРСЬКИМ "ТРИКОЛОРОМ" ЧИ БІЛЬШОВИЦЬКИМ КРИВАВО-ЧЕРВОНИМ...

"класового ворога", з яким нібито зіштовхнувся головний герой його книги у квітні 1919 року, радянський письменник-пропагандист, як не дивно, описував з явною симпатією: "Сейчас хозяин города полковник Голуб, "краса и гордость" Заднепровской дивизии. Вчера его двухтысячный отряд головорезов торжественно вступил в город. Пан полковник ехал впереди отряда на великолепном жеребце и, несмотря на апрельское теплое солнце, был в кавказской бурке и в смушковой запорожской шапке с малиновой "китыцей", в черкеске, с полным вооружением — кинжал, сабля чеканного серебра. Красив пан полковник Голуб: брови черные, лицо бледное с легкой желтизной от бесконечных попок. В зубах люлька. Был пан полковник до революции агрономом на плантациях сахарного завода, но скучна эта жизнь — не сравнить с атаманским положением! И выплыл агроном в мутной стихии, загулявшей по стране, уже паном полковником Голубом".

Як бачимо, єдине, що перекрутив Островський заради "краси

Семен Голуб (на фото — зліва) в часі Визвольної боротьби.

Пану полковнику доложили об этом в штабе. Он, собиравшийся лично почтить своим присутствием вечер, выслушал своего адъютанта, хорунжего Паляныцу, а по-настоящему, бывшего подпоручика Полянцова, бросил небрежно, но властно: "Чтобы свет был! Умри, а монтера найди и пусти электростанцию!"

"Слушаюсь, панэ полковнику!" Хорунжий Паляныца не умер и монтеров достал. Через час двое петлюровцев вели Павла Корчагина на электростанцию. Таким же образом доставили монтера и машиниста. Паляныца сказал коротко: "Если до семи часов не будет света — повешу всех троих!" Он указал рукой на железную штангу. Эти кратко сформулированные выводы сделали свое дело, и через установленный срок был дан свет".

Тому, коли хтось ляпає банальщину типу того, що "при Сталіну порядок був" — згадай б краще, що порядок був і при українському полковнику з Кіровоградщини, який мав за плечима блискучу європейську освіту і дійсно був би собі мирним агрономом чи інженером, якби окупанти не вторглися на українську землю...

Підготував
Олександр БРАВАДА,
малюнок Богдана ПІРГАЧА,
карикатура
Сергія КОРСУНА

Канівчанин Павло Гарячий: сотник УНР і провідник ОУН загинув від рук німецького гестапо...

"23 хвєвряля" в Україні вже давно не є "червоним днем календаря". Значно доречнішим в Україні є згадувати 23 лютого, як день загибелі борця проти більшовицької Москви і нацистської Німеччини, сотника Армії УНР і підпільника ОУН Павла Гарячого.

Павло Гарячий народився в селі Буда-Горобіївська на Канівщині (тоді — Київської губернії, нині — Черкаської області) 13 січня 1893 року. Навчався у місті Каневі — 1911 року закінчив чотирикласну міську школу.

Під час Першої світової війни служив у 1-й мортирній запасній батареї. 1916 року закінчив 3-тю Київську школу прапорщиків і наприкінці 1917-го Гарячого був направлений до Проскурівського кордонного полку. Втім, на той час Російська імперія вже розвалювалася, а окремі частини її армії активно "українізувалися". Тож уже від січня 1918 року канівчанин воює проти московських більшовиків у складі Першого Гайдамацького кінного куреня імені Кармелюка.

У листопаді 1919 року в бою на Хмельниччині сотник Гарячий отримав важке поранення і після лікування в госпіталі був інтернований до польського табору Шипіорно. Та вже навесні 1920 року Гарячий знову в лавах українського війська — кавалерійський сотник воює проти Москви у складі 6-ї Стрілецької дивізії. Підрозділ бере участь в усіх спільних бо-

йових кампаніях союзних військ України і Польщі: спочатку копита сотникового коня стукотять по бруківці Хрешатики визволеного від більшовиків Києва, а потім канівчанин разом зі своїми кавалеристами бере участь у шаленій рубці під Замостям і розгромі "будьоннівців", які рвалися на Варшаву...

Після завершення війни — знову в Польщі, незалежність якої допоміг врятувати своєю шаблею. Із табору для інтернованих вояків, де встиг закінчити Рєальну школу, у "цивільне" життя в червні 1924 року вирушав з посвідкою, підписаною українськими генералами Марком Безручком і Всеволодом Змієнком: "Цим свідчить, що сотник 6-ї Стрілецької Січової Дивізії Гарячий Павло Павлович за час перебування в Дивізії зарекомендував себе бездоганно..."

Здібний до наук канівчанин був зарахований студентом Української господарської академії в Подєбрадах (на той час — Чехословаччина). Навчався на агрономічно-лісовому відділі, отримав диплом інженера.

Після навчання працював спочатку у Познані, а потім переїхав жити до Кременця на Тернопільщині, де працював викладачем Білокриницької лісової школи, при цьому розповідаючи студентам-українцям не тільки про те, як доглядати за лісом, а і як той ліс використовувати для партизанської війни проти ворогів України... На той час Берлін із Москвою вже встигли не тільки разом "по-дру-

жньому" розірвати навпіл Польщу, але й між собою розпочати війну. Серед учнів Гарячого були хлопці як з "бандерівського", так і з "мельниківського" крила ОУН — Кременеччина була взірцем того, як обидві гілки можуть координувати свої дії у боротьбі проти ворога. Один із його учнів, Микола Якович Чорнобай, з ОУН(б), згадував: "Павло Гарячий викладав у нас "лісництво", а після занять, у лісі, навчав нас іншого предмету — "тактики". Українці готувалися воювати і проти Гітлера, і проти Сталіна..."

У лютому 1943 року ОУН отримала інформацію про підготовку гітлерівцями масового розстрілу в'язнів Кременецької тюрми. Нанісши удар на випередження, повстанський відділ ОУН(б) під командуванням сотника Крука перебив німецьку охорону, захопив в'язницю і визволив її в'язнів. У відповідь гестапо провело у місті масові арешти відомих і шанованих у Кременці українців — учителів, лікарів, священників. 23 лютого 1943 року серед 12 українців, розстріляних гестапівцями, був і професор Гарячий...

Чи добрим учителем він був? Майже ніхто зі студентів Павла Гарячого не став лісничим чи агрономом — зате стали вояками. Уже за кілька місяців після загибелі свого Учителя студенти Лісової школи успішно склали "екзамен з тактики": у складі відділів ОУН, якими командували Хрін і Крук, під селом Антонівці на Тернопільщині вони оточили і повністю знищили гітлерівський підрозділ. За-

Сотник Гарячий у часі служби у Першому Гайдамацькому кінному курені імені Кармелюка. Фото 1919 року і сучасний малюнок художника Богдана ПІРГАЧА.

хоплену зброю приготували до майбутніх боїв проти нових окупантів, що вже наближалися зі Сходу...

У тому бою студенти продемонстрували, що добре вивчили

науку професора з Канівщини: рідну землю від будь-яких окупантів-чужинців берегти потрібно так само ретельно й безжально, як і ліс від примітивних коридів...

У реєстрі тих, хто ходив проти Москви у 1581 році, багато козаків записалися, як Черкащанин і Канівець...

Із легкої руки творців мультфільму "Пригоди капітана Врунгеля", режисером якого був Давид Черкаський родом із черкаської Шполи, всі знають фразу "Як ви яхту назвете — так вона і попливе". Тральщик ВМС України з бортовим номером У-311 назвали "Черкаси" — і з капітаном Федасем він прославився так само, як прославився в часи Середньовіччя непокірний народ, який називали черкасами або ж козаками, вживаючи ці етноніми паралельно протягом декількох століть...

Багато є версій щодо походження слова, перераховувати які немає сенсу — більшість із них сходиться на варіантах тюркськомовних і в значенні "людей армії", "людей сили". Не лізтимемо в хащі філологічних термінів — зазначимо лише, що "черкаси" — це так званий екзонім, тобто назва, яка вживалася для означення наших предків іншими народами. У своїх щоденниках і на замальовках іноземні мандрівники й картографи, не змовляючись, позначали землі по обидва боки Дніпра як землю, де живуть: "черкаassy" — для московитів, "cîrcassi" — для італійців...

До слів-визначень від чужинців завжди слід ставитися з пересторогою, бо ще славетний наш земляк Тарас Шевченко іронізував з цього приводу:

*Німець скаже: "Ви могили".
"Моголи! моголи!"
Золотого Тамерлана
Онучата голі.
Німець скаже: "Ви слав'яне".
"Слав'яне! слав'яне!"
Славних праїдів великих
Правнуки погані!*

Але у випадку з "черкасами" все вийшло влучно — "в яблучко", як то кажуть. У слові "черкаси" навіть звучить-вчувається шабля,

Малюнок Михайла ДЯЧЕНКА

яку оголюють до бою: "черк-ассссы" — з черканням зі старту, а потім з шелестінням леза зброї, яку дістають із ножен. А зі славетною історією міста на Дніпрі, чубаті воїни з якого стояли біля витоків і Запорозької Січі, і столиці Донського козацтва станиці Черкаської, і Кубанського козацтва — то й сперечатися нема чого з приводу того, чи варті були слова "черкаси" й "козаки" одне одного.

Після того, як Крим буде повернуто Україні, чужі зайди приборнуться з Донбасу і настане повний мир, варто з'їздити на екскурсію до Старочеркаська і Новочеркаська на Дону, а ще побувати на хуторі Черкасько-му... Канівського району на Кубані. Бо всі ці "канєви-черкаси" були там, де наші предки-козаки ходили.

Цікаво переглядати списки, яким майже пів тисячі років — "Реєстр козаків низових запорізьких річкових, які ходили на військову службу з його милістю королем до Москви. Складений під час видачі сукна і грошей останньої чверті року служби... року 1581, місяця марця (березня — А.К.), дня 30".

Дамо слово нашим предкам у день їхньої "зарплати" за похід на Московію — почуймо, як зі слів самих козаків записувалося їхнє походження. Одряду слід зазначити, що це були не прізвища у тому значенні, як ми їх нині знаємо. І на жаль, Тишко (Тихін) Кравець, який є у цьому списку — зовсім не обов'язково предок чи однофамілець автора цих рядків — можливо, це просто означало його професію до часу, коли козакувати почав. Із уже

усталеними прізвищами знаходимо у списку частіше козаків неукраїнського походження — таких як Станіслав Завистовський, Пйотр Кшивковський, Ян Модлінський чи записаних як "Ватамир П'єтигорець із Черкас" або "Петро Зеленський із Канєва".

Українці ж тоді записувалися здебільшого за принципом "ім'я — плюс хто звідки". Причому, галичани так і надиктовували козацькому поручникові Яну Оришовському: "Стась із Галича", "Станіслав із Бучача", "Дешко з Озерян", наддніпрянці ж найчастіше пропонували записати себе саме так, як здавна називалися мешканці того чи іншого міста. Так, у козацькому реєстрі (нагадаю — березня 1581 року!) знаходимо козаків: Іванко Канівець, двоє на імення Филип Канівець, Іван Черкашанин, Гаврило Черкашанин, Ісай Черкашанин, Марко Канівець, Мишко Канівець, Мартин Канівець, Хведір Канівець, Онисько Канівець, Петро Канівець, Тит Черкашанин, Барабаш Черкашанин, Кузьма Черкашанин...

Цікаво, що і в сучасній Україні люди і уже "узакономлені" і перевіреними століттями прізвищем Канівець можна зустріти досить часто. Причому є вони по всій нашій державі: від Заходу — лвів'янина Олега Канівця, політика, який був співзасновником Української християнсько-демократичної партії, що походила з правозахисної Української Гельсінської Групи — до Сходу, харків'янина Віктора Канівця, відомого в Україні і за кордоном ученого-грунтознавця. Звісно, багато Канівців і в Центральній Україні — найвідоміший із них здюйдіст Дмитро Канівець із Полтави, переможець багатьох спортивних чемпіонатів України та Європи.

Схоже, прізвище Канівець зобов'язує бути гідним слави козацького міста на Дніпрі...

**"МЕМОРІАЛ"
РЕКОМЕНДУЄ
ЮВІЛЕЇ ВЕСНИ**

**ВСІМ ПАТРІОТАМ
І ГОСТЯМ
ЧЕРКАЩИНИ!**

Всеукраїнська правозахисна організація "Меморіал"
імені Василя Стуса, Черкаське представництво

10 БЕРЕЗНЯ, ЛЕГЕДЗИНЕ (ТАЛЬНІВЩИНА): Реконструкція бою 100-річної давнини між українцями та московсько-більшовицькими окупантами

Про майбутню подію повідомляє заступник директора Державного історико-культурного заповідника "Трипільська культура" Олександр Назаров, уточнюючи попередній план заходів.

Є на Черкащині між містами Умань та Тальне село Легедзине. Останнім часом воно стало відомим як місце зйомок фентезійного фільму "Чорний козак". Раніше відомим широкому загалу воно було завдяки енеолітичному поселенню-гігант, Державному історико-культурному заповіднику "Трипільська культура" та бою прикордонників з нацистами влітку 1941-го. Як відомо, тоді нацисти змогли захопити село тільки уночі. Та виявляється, що "традицію" нічного захоплення цього села започаткували... червоноармійці у далекому 1919-му році.

На початку березня червоні розпочали піший наступ на Умань з Тального. Це містечко вони захопили напередодні. Протистояти ворожому наступу послали кармелюківців, основні частини яких у складі чотирьох сотень бійців та гарматного підрозділу 4-го бе-

резня зосередилися в Легедзині. Кінна розвідка полку імені Кармелюка чатувала на ворога біля Тальянок, а в Доброводах стояв полковий обоз та резерв.

Червоні наступ вели "ланцюгами", саме по території відомого тепер трипільського поселення-гіганта.

"Зав'язалась стрілянина і продовжувалась до темряви. На ніч на позиції було залишено дві сотні, дві — в резерві на кінці села, а кіннота відійшла до гармат. Користуючись темрявою, більшовики під проводом місцевого провідника незаметно пройшли до самого села, очутившись в тилу нашої 2-ї сотні. Зав'язався упертий нічний бій — 2-га сотня була оточена і частина перебіта і переранена вмісті з лицарськи бившимся к-ром сотні хорунжим Янсоном, який був звільськи замордований на другий день..."

Із нагоди 100-річчя бою та з метою нагадати громадськості про ті часи і вшанувати пам'ять загиблих героїв, дирекція ДІКЗ "Трипільська культура" анонсує проведення фестивалю військово-історичної реконструкції "Легедзине — буремний 1919-тий". У рамках фестивалю планується відтворення бою між

кармелюківцями та більшовиками.

Запрошуються усі клуби та індивідуальні учасники, які мають уніформу та спорядження відповідної сторони на початок 1919-го року.

Захід заплановано провести 10 березня 2019 року о 13.00.

Організатор забезпечує проживання учасникам заходу, які прийдуть напередодні, ввечерю 8-го березня та сніданком і обідом 9 березня. Умови проживання — приватні садиби у селі.

Учасники заходу зможуть відвідати музей Заповідника, в якому на той момент, окрім археологічних експонатів буде відкрита виставка, присвячена періоду Української революції 1917-1921 рр.

Координатор заходу — автор теми, завідувач сектору археології та охорони культурної спадщини ДІКЗ "Трипільська культура" Олександр Назаров, тел.067-265-67-91.

Командування Кармелюківського полку УНР (зліва направо): підполковник Володимир Радченко, полковник Ігор Троцький, сотник Павло Гарячий. Фото зроблене в Умані на початку 1919 року.

14 КВІТНЯ, ХОЛОДНИЙ ЯР (ЧИГИРИНЩИНА): Відзначення 100-річчя початку всенародного українського повстання проти московсько-більшовицької окупації

14 квітня 1919 року в Холодному Яру, де століття тому розпочалося всенародне повстання, пропонується відзначити бойовий ювілей — із відповідною пропозицією виступив президент Історичного клубу "Холодний Яр" Роман Коваль.

Перші виступи проти "совласт" на Холодноярщині почалися ще в березні 1919 р., зокрема в селах довкола ст. Цибулеве.

Широкомасштабне повстання "проти комуні та Світської влади за самостійність" почалося 10-12 квітня.

Представник окупаційної влади Ястремський 14 квітня відправив Чигиринському повітовому виконкому телефонограму такого змісту: "Аресты й шомпола не действуют, и я в силу необходимости принужден буду расстреливать..."

"Холодний Яр став центром повстансько-революційних сил!

А ось фрагмент відозвону інформаційного

бюро штабу загону Холодного Яру від 4 червня 1919 року. "Брати селяни і козаки! — звертали-ся холодноярці. — Настав час всім крашам синам України, синам волі, синам вільного трудового життя взятися за зброю. Узятися чесними мозолито натруженими руками, але знайте, що не на грабунки, не на вбивство мирного населення лунає цей заклик, ні, він закликає до боротьби, до самої рішучої боротьби з насильством, із неправдою, з якою прийшли до нас комуністи, які самі робити не хотіли, а прийшли до нас, аби жити нашим трудом, аби зруйнувати все, що було збудовано в нашій житті, що було облите нашим потом і кров'ю..."

Брати козаки, селяни, робітники! Всі до єднання, до зброї, до тісної організації! Хай же справдяться слова нашого незабутнього борця за волю, мученика і пророка Тараса Григоровича Шевченка, який сказав, що "ще дихне огнем пекучим всім ворогам Холодного Яру". Холодний Яр дійсно буде нашим оплотом і він одіб'ється од усіх ворогів... Усі як один до Холодного Яру! Всі за зброю! Всі одностайно

станьмо на захист нашого спокою!.."

Організатори Холодноярських вшанувань закликають усі патріотичні сили, ветеранів-козаків українсько-російської війни на Донбасі, делегації бойових підрозділів ЗСУ та Нацгвардії зібратися 14 квітня в Холодному Яру, вшанувати наших пращів, які 100 років тому підняли всенародне повстання проти ненавистної московської влади.

Під час урочистостей будуть вшановані живі й полегли герої українсько-російської війни, зокрема 93-ої Окремої механізованої бригади "Холодний Яр", воєнці осять зброю і прапори на берегах Гайдамацького ставу.

Слава Україні!

Слава героям Холодного Яру!

Повстанці 3-ї Грушківської пішої сотні 1-го Гайдамацького полку Холодного Яру. З шаблею у руці — Герасько Гречаний із Грушківки, імена решти повстанців невідомі (є інформація про те, що кулеметник — із Жаботина). Фото зроблене у Холодному Яру орієнтовно навесні 1919 року.

Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ №18773-7573ПР від 18.01.2012 р.

Козацький край

Головний редактор —
Олег ОСТРОВСЬКИЙ
Шеф-редактор — Віктор ВОЛЯ
Редактор випуску — Петро ДОБРО
Засновник — Чигиринська ГО "Вільне
Козацтво Холодного Яру"

Редакція дякує Всеукраїнській правозахисній організації "Меморіал" та особисто Анатолію ДЕПУТАТУ за сприяння у підготовці спецвипуску

Із питань придбання та розповсюдження газети звертатися до редакції "Козацького краю" за адресою: вул. Надпільна, 330, к. 4, м. Черкаси, 18005, тел.: (0472) 31-29-74

E-mail: Cossack_land@i.ua

Газета віддрукована в ФОП Журило С. Д., м. Черкаси, вул. Кобзарська, 1а. Тираж 3 000 екз. Замовлення № 93.